

Аюпова Е.Р.,
студентка 5 курсу
2 групи Міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

АНАЛІЗ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЗЛОЧИНАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НАСИЛЬСТВОМ АБО З АГРЕСІЄЮ

Ключові слова: віктимність, віктимна поведінка, роль жертви

Keywords: victimity, victim behavior, the role of the victim

Анотація: Розглянуто вплив віктимності та віктимної поведінки на механізм вчинення злочину. Надано класифікацію віктимної поведінки. Обґрунтовано необхідність створення та функціонування державних програм з віктимологічної профілактики.

Abstract: The influence of victimity and victim behavior on the crime commitment mechanism is observed. The classification of victim behavior is given. The necessity of creating and functioning of state programs on victimological prevention is substantiated.

Останніми роками проблема насильства і агресії піддається глибокому аналізу, пов'язаному з дослідженням насильства і агресії взагалі, виявленням чинників, що сприяють збереженню насильства і передачі його з покоління в покоління: стає необхідним розгляд другої сторони цього процесу - віктимної поведінки жертви.

Роль жертви під час вчинення конкретного злочину залежить від багатьох факторів. Це як фактори кримінального порядку, що залежать від злочинця, його задуму та відповідності поведінки жертви його очікуванням, так і фактори психологічного порядку: можливість або підсвідоме бажання стати жертвою даного злочину. Іноді має місце і цілком свідомо провокуюча поведінка. Як і майбутній злочинець, майбутній потерпілий оцінює життєву ситуацію, що склалася, та часто діє в залежності від результатів оцінки, а також в силу своїх поглядів і нахилів. Він взаємодіє не лише з майбутнім злочинцем, але і з іншими елементами ситуації [1, с. 106].

Вивчення впливу поведінки жертви на механізм вчинення злочину є на сьогоднішній день актуальним, адже, як вказує Б.М. Головін, враховуючи різке ускладнення криміногенної ситуації, можна припустити суттєве збільшення рівня віктимізації, а також структурні зміни у бік переважання жертв від злочинів проти власності та злочинів проти життя і здоров'я особи [2, с. 3].

Так як на суспільно-небезпечні діяння мають вплив не тільки дії злочинця, а й потерпілого, слід розглянути таку кримінологічну характеристику потерпілих як віктимність, або ж здатність особи за певних обставин стати жертвою певного злочину.

Б. Холіст виділяє чотири групи властивостей особи, що зумовлюють віктимність, а саме: 1) біологічні властивості (стать, недостатність фізичного розвитку, вік); 2) психічні властивості (агресивність, відсутність захисних механізмів); 3) властивості, набуті через суспільне становище особи (наприклад, водії таксі, нічні охоронці, особи, які працюють вночі, та ін.); 4) властивості, що характеризуються економічним становищем особи, матеріальна забезпеченість особи, її демонстрація [3, с. 73-74].

О. Ю. Юрченко, розглядаючи віктимну поведінку та її роль у механізмі вчинення злочинів, виділяє такі види віктимної поведінки: 1) соціально схвалювана (позитивна) поведінка, яка виявляється в активній протидії злочинному посяганню; 2) нейтральна поведінка; 3) провокуюча. Провокуюча поведінка, в свою чергу, може поділятися на агресивну, аморальну та зухвалу. Найчастіше провокуюча поведінка не буває у «чистому вигляді» і переплітається з іншими видами [4, с. 8].

Найчастіше вчиненню злочинів під впливом поведінки потерпілого сприяє саме провокуюча поведінка жертви.

О.В. Сіренко звертає увагу на те, що провокаційна поведінка потерпілого переважно перебуває в причинному зв'язку з протиправними діяннями злочинця. Для віктимології не має значення, чи передбачав потерпілий результати своєї негативної поведінки, чи усвідомлював, до чого призведуть його дії, чи чекав реакції у відповідь від особи, яка спричинила шкоду чи ні. Головне в цьому випадку – з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки між поведінкою потерпілого, яка має елементи провокації у широкому значенні цього поняття, і протиправним діянням особи, яке спричинило шкоду, і розробити на їх основі профілактичні, попереджувальні заходи щодо захисту потенційної жертви від злочинної агресії [5, с. 129].

Як провокуюча поведінка, наприклад, у злочинах проти статевої свободи, також може розглядатися демонстрація багатства, екстравагантна зовнішність, легковажність у стосунках, неправильна поведінка жінки, що створює уявлення про її доступність. Жінки з такою поведінкою часто стають жертвами зґвалтування. За даними дослідження, 38% жертв зґвалтування знаходилися в нетверезому стані, при цьому майже 90 % жінок вживали спиртні напої разом з майбутнім гвалтівником. А в 13% випадках поведінка самої потерпілої давала поштовх до вчинення зґвалтування (настирливе приставання) [6, с. 148].

Також слід зазначити, що необережна поведінка потерпілого або ж невиконання заходів безпеки також можуть породжувати криміногенні ситуації. До таких випадків відносять і професійну віктимність, наприклад, водіїв таксі, інкасаторів, співробітників ломбардів, банків.

Науковці зазначають, що віктимологічно значущою може бути також позитивна поведінка жертви, якщо вона полягатиме у здійсненні захисту будь-якої особи від злочинних посягань, при виконанні службових або громадських обов'язків. У таких випадках, яки жертва не діяла певним способом, вона б не викликала відповідної насильницької реакції збоку злочинця [7, с. 112].

Для зменшення впливу віктимної поведінки жертви на механізм вчинення злочину, слід здійснювати заходи віктимологічної профілактики або віктимологічного запобігання. Перелік та напрямки здійснення таких заходів можуть міститися в державних програмах.

Так, наприклад, аналіз статті О.Ю. Юрченко дозволяє прийти до висновку, що в країнах західної Європи та в США доволі успішно діє низка програм, спрямованих на віктимологічну профілактику [8, с. 334]. Тому українським законодавцям слід активно сприяти розвитку віктимологічної політики та прийняти єдину Концепцію чи Програму, яка б містила запобіжні та профілактичні заходи, що спрямовані на зменшення ризику особи стати жертвою злочину.

У висновку хотілось би зазначити, що злочинні діяння залежать не лише від поведінки злочинця, адже особа потерпілого (жертва) та її поведінка здатні формувати як злочинні наміри, так і сприятливе середовище для вчинення злочину. Таким чином, для профілактики злочинів слід також проводити активну роботу з особами, які за своїми соціальними, моральними, особистісними характеристиками можуть стати жертвами злочинних посягань.

Список використаних джерел:

1. Ларченко М.О. Кримінологічний аналіз особливості жертви статевого злочину та її поведінки // Юридичний вісник. – 2010. - № 4 (17). – С. 106-110

2. Головкін Б.М. Віктимізація населення в Україні: стан, детермінанти, запобігання // Теорія і практика правознавства. – 2014. –Вип. 2 (6) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/06/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D1%96%D0%BD.pdf>

3. Холыст Б. Факторы, формирующие виктимность // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: Юридическая лит-ра, 1984. – Вып. 41. – С. 73–77

4. Юрченко О. Ю. Роль віктимної поведінки потерпілих при вчиненні тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи в Україні: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Національна юридична академія України Ярослава Мудрого, 2008. – Харків. – 16 с.

5. Сіренко О.В. Роль Поведінка потерпілого як складова його кримінологічної характеристики // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2015. – Вип.1 (2). – С. 127-133

6. Давиденко В.Л. Провокуюча поведінка жертви насильницького злочину // Наше право. - 2014. - № 7. - С. 146-149

7. Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С. Кримінологія: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2002. – 295 с.

8. Юрченко О. Ю. Проблеми захисту жертв злочинів у європейських країнах та США // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. - № 3-2. – С. 332-335

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗЛОЧИННІСТЬ

У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Матеріали XVI Всеукраїнської кримінологічної
конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених

(м. Харків, 12 грудня 2017 р.)

За загальною редакцією
професора *А. П. Гетьмана* і професора *Б. М. Головкина*

Харків
«Право»
2017

УДК 343.9.01:005.44
ББК 67.61я431
3-68

Редакційна колегія:
проф. А. П. Гетьман;
проф. Б. М. Головкін;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова,
канд. юрид. наук, ас. О. В. Таволжанський,
канд. юрид. наук, ас. Н. В. Сметаніна,
канд. юрид. наук, ас. К. Д. Кулик,
канд. юрид. наук, ас. О. О. Шуміло,
ст. лаб. К. С. Остапко

3-68 **Злочинність** у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр.
кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Хар-
ків, 12 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана і Б. М. Головкіна. –
Харків : Право, 2017. – 420 с.

ISBN 978-966-937-307-6

ISBN 978-966-937-307-6

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Оформлення. Видавництво «Право», 2017